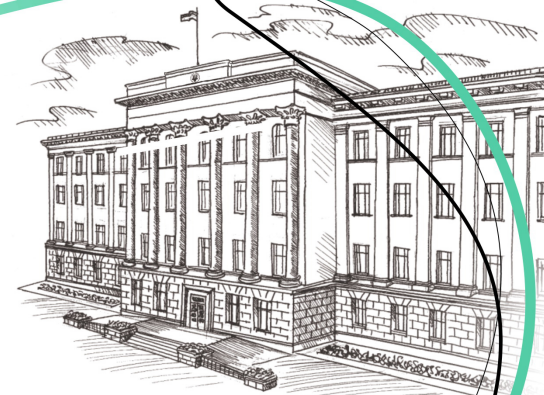


НАУКОВИЙ ВІСНИК

Східноєвропейського
національного
університету
імені Лесі Українки

ISSN 1729-360X

Педагогічні науки



11(395)
2019

РОЗДІЛ VI

Соціальна робота та спеціальна освіта

УДК 376 (477)

Раїса Пріма, Дмитро Пріма
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м.Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Розкрито деякі аспекти інклюзії у контексті вимог Нової української школи. Внесено уточнення щодо трактування ключових понять «інклюзія», «діти з особливими потребами», «психолого-педагогічний супровід». Інклюзивне навчання (інклюзія) розглядається як процес створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, як гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах закладу середньої освіти, де навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Закцентовано увагу на ролі асистента вчителя у створенні для дітей з особливими потребами атмосфери найбільшого сприяння їхньому особистісному становленню і захищеності, завданнях, які він вирішує в умовах інклюзії, особистісних якостей, котрих вимагає робота з дітьми з особливими потребами.

Ключові слова: асистент учителя, інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, інклюзивний освітній простір, діти з особливими потребами, нова українська школа, освітнє середовище, психолого-педагогічний супровід.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У процесі реформування й модернізації освіти, пов'язаних із реалізацією Концепції «Нова українська школа» питання інклюзивної освіти набувають вагомості значущості як найбільш масовий соціальний інститут формування й розвитку людських ресурсів, позаяк згідно із Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 року [1], інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників, надання рівного доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями.

Аналіз досліджень і публікацій (Л. Гречко, В. Засенко, А. Колупаєва, І. Кузава, З. Ленів, М. Матвеева, Т. Сак, В. Синьов, М. Швед та ін.) засвідчує інтенсифікацію інтегративно-інклюзивних тенденцій щодо вивчення теоретичних основ інклюзії та розробки практичних орієнтирів у сфері інклюзивного навчання, якісної підготовки фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами. У працях вчених (О. Василенко, О. Глузман, Н. Софій, Р. Маранчак, Л. Міщик, В. Олійник та ін.) окреслено основні напрями розвитку інклюзивного навчання в Україні, зокрема визначено провідні методичні аспекти реалізації інклюзивного навчання, вимоги до фахового рівня вчителів інклюзивних шкіл. Наявні наукові розвідки вирізняються багатоаспектністю, чітко окресленою практичною спрямованістю, однак потребують вивчення особливості інклюзивного навчання учнів у контексті вимог Нової української школи.

Мета статті – розкрити деякі аспекти інклюзивного навчання у контексті вимог Нової української школи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Передусім звертаємо увагу на те, що провідною ідеєю в інклюзивній освіті є те, що не

особистість повинна прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних відносин, а навпаки – суспільство має створити належні умови для задоволення особливих потреб кожної особистості. Стосовно поняття «інклюзія», то існує думка, що базовий зміст цього терміна закладений у його складових аспектах. Як слушно відзначають Сейлор і Скртик у своєму ранньому визначенні інклюзії до них належать:

- залучення всіх дітей з особливими потребами до тих навчальних закладів, які вони відвідували б, якби не мали інвалідності;
- кількість дітей з особливими потребами в школах і класах природно пропорційна їхній загальній кількості в населеному пункті;
- прийняття всіх дітей без винятку та об'єднання в змішані групи;
- зарахування дітей з особливими потребами у класи відповідно до їхньої вікової категорії та року навчання;
- координація, що здійснюється на місцях, управління навчальним процесом та розподілом ресурсів;
- децентралізований підхід до навчання, принцип ефективності як провідний у роботі школи [2].

Щодо поняття «діти з особливими потребами», то відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти – представники національних меншин, діти – представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД/ВІЛ та інші). В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю [3, с. 10].

Інклюзивна освіта забезпечує кожній дитині право на самореалізацію, соціалізацію в природному середовищі, надає можливість розкриття природних здібностей, отримання необхідної допомоги та підтримки з боку однолітків, педагогічного колективу школи та відповідних спеціалістів. Це можливе за умови конструктивного, і відповідно адаптованого освітнього середовища, створення сприятливого позитивно-емоційного клімату в класі, школі, включення дитини з психофізичними вадами в життя суспільства, її прийняття вчителями, однолітками, батьками та розуміння її особливостей. Ми солідарні з твердженням Л. Прядко, що «втільнення в життя ідей інклюзії, зміна освітнього процесу відповідно до її принципів – завдання складне для усіх, хто включений у цей процес. Ідея інклюзії вимагає від педагогів не лише «включити» учня з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи, але і самим «включитися» у процес взаємодії з іншими, у процес командної співпраці. Самим педагогам необхідно навчитися бути відкритими на нові ідеї, бачити необхідність змінюватися самим, уміти прийняти відмінності та особливості інших людей» [3].

А. Колупаєва, фахівець у галузі освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зауважує (ми погоджуємося з цим твердженням: інклюзивне навчання (інклюзія) – це процес створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку; це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітньої школи (закладу середньої освіти) за місцем проживання дитини, де навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом [5].

Психолого-педагогічний супровід – це пролонгований процес, спрямований на попередження виникнення (або усунення) в дітей з особливими освітніми потребами дестабілізаційних чинників, формування їхніх адаптивних функцій, забезпечення оптимального розвитку та здобуття ними якісної освіти в умовах навчального закладу [6].

Звертаємо увагу на те, що відповідно до Концепції «Нової української школи» діяльність в закладах середньої освіти буде здійснюватися на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, у рамках якої школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [7]. А відтак, організацію психолого-педагогічного супроводу особистості дитини з особливими освітніми потребами слід здійснювати відповідно до цієї моделі.

Створенню для дітей з особливими потребами атмосфери найбільшого сприяння їхньому особистісному становленню і захищеності сприяє, на нашу думку, злагоджена робота вчителя та його асистента, позаяк *асистент учителя* – це посередник між дитиною з особливостями розвитку та іншими дітьми і дорослими в шкільному середовищі, діяльність якого націлена на організацію умов для успішного включення дитини з особливостями розвитку в середовище школи [8].

Для того, щоб умови знаходження дитини в школі були по-справжньому комфортні та мотивували її на розвиток, домінантами роботи асистента педагога (як і будь-якого іншого дорослого, який працює з дитиною з особливими освітніми потребами) мають бути такі переконання: *віра в можливість дитину, щирий інтерес до її особистості, прийняття її особливостей, доброзичливість, терпіння, цілеспрямованість і послідовність*.

Досягти означеного можливо при розв'язанні таких завдань:

- створення умов для успішного навчання дитини;
- створення умов для успішної соціалізації дитини;
- максимальне розкриття потенціалу її особистості [8].

Разом із учителем асистент здійснює роботу з адаптації навчальної програми для учня з особливими освітніми потребами й допомагає вчителю у виготовленні наочного приладдя, а спільно з психологом, соціальним педагогом, дефектологом допомагає виявляти проблеми в шкільному житті учня з особливими освітніми потребами та виконує рекомендації фахівців з вирішення певних проблем.

Існує думка, що робота з дітьми з особливими потребами вимагає від асистента вчителя таких *особистісних якостей*:

- ✓ здатність до ефективної комунікації;
- ✓ терпіння, увага, спокій;
- ✓ гнучкість і адаптивність;
- ✓ здатність виступати одночасно в декількох ролях: як серед дорослих (батьків і фахівців школи), так і серед дітей (учнів), зокрема, як друга-наставника для підопічного, дорослого друга і помічника підопічного в дитячому колективі, члена команди фахівців супроводу дитини, консультанта для батьків дитини.

Зауважимо, одним із першочергових питань під час створення інклюзивного освітнього простору є проблема фахової підготовки педагогів. Цілком правомірно постає питання: Хто ж має право навчати дітей з особливими освітніми потребами? Конструктивною нам видається думка-відповідь С.Миронової: вчитель з великим бажанням вдосконалюватися, той, у кого сформоване тверде позитивне ставлення до особливих дітей, фахівець у своїй справі. Та тут питання не лише вчителя-класовода чи предметника. Діти з особливими освітніми потребами потребують систематичних занять з іншими фахівцями, такими, як: практичний психолог, логопед, спеціалісти, що працюють у сфері тих чи інших вад розвитку [9].

Висновки і перспективи досліджень. Маємо великі сподівання на те, що у «Новій школі» буде заохочуватися інклюзивна освіта як система нового типу, що відповідає головній меті розвитку суспільства XXI століття – «створення суспільства для всіх», а для учнів з особливими потребами будуть створені умови для навчання спільно з однолітками, оскільки інклюзивна освіта у закладах середньої освіти є віддзеркаленням однієї з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. При цьому, що найголовніше, у процесі інклюзивного навчання дитина з особливими потребами вчиться життєдіяльності разом із здоровими дітьми, що формує в неї усвідомлення власної спроможності, спрямованість до повноцінного життя, до підвищення якості власного буття.

Перспективи подальших наукових розвідок бачимо в розкритті питань підготовки майбутніх фахівців до роботи в умовах інклюзії.

Джерела та література

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник. К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
3. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnyk dla pedahohiv i batkiv / Ukladachi N. V. Zaerkova, A. O. Treityak. – K., 2016. – 68 s.
4. На допомогу педагогу загальноосвітнього навчального закладу / Укл.: Л.О. Прядко, О.О. Фурман / Методичний посібник. – Суми: РВВ СОІППО. – 2015. – 52 с.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
6. Tim Loreman, Joanne Deppeler, David Harvey “Inklusive Education. A practical guide to supporting diversity in the classroom.” RoutledgeFalmer, London and New York, 2005.
7. Концепція «Нової української школи». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file>
8. Соціальна інклюзія в новій українській школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/webinar/socialna-inkluzia-v-novij-ukrainskij-skoli-9.html>
9. Myronova S.P. Pidhotovka vchyteliv do korektsiinoi roboty v systemi osvity ditei z vadamy intelektu [Training of teachers to work in correctional education of children with intelligence disorders]. Kamianets- Podilskyi : Abetka-NOVA, 2007. – 304 p.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
2. Zaichenko I.V. Pedahohika. Navchalnyi posibnyk. K.: Osvita Ukrainy, KNT, 2008. – 528 s.
3. Inkluzivna osvita vid A do Ya: poradnyk dlia pedahohiv i batkiv / Ukladachi N. V. Zaerkova, A. O. Treityak. – K., 2016. – 68 s.
4. Na dopomohu pedahohu zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu / Ukl.: L.O. Priadko, O.O. Furman / Metodychnyi posibnyk. – Sumy: RVV SOIPPO. – 2015. – 52 s.
5. Kolupaieva A.A. Inkluzivna osvita: realii ta perspektyvy : monohrafiia. Kyiv : «Sammit-Knyha», 2009. – 272 s.
6. Tim Loreman, Joanne Deppeler, David Harvey “Inklusive Education. A practical guide to supporting diversity in the classroom.” RoutledgeFalmer, London and New York, 2005.
7. Kontseptsiiia «Novoi ukrainskoi shkoly». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://drive.google.com/file>
8. Sotsialna inkluziia v novii ukrainskii shkoli [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://vseosvita.ua/webinar/socialna-inkluzia-v-novij-ukrainskij-skoli-9.html>
9. Myronova S.P. Pidhotovka vchyteliv do korektsiinoi roboty v systemi osvity ditei z vadamy intelektu [Training of teachers to work in correctional education of children with intelligence disorders]. Kamianets- Podilskyi : Abetka-NOVA, 2007. – 304 p.

Raisa Prima, Dmutro Prima. Features of inclusive education of students in the context of requirements of the new ukrainian school. Annotation. Some aspects of inclusion are disclosed in the context of the requirements of the New Ukrainian School. Clarifications have been made regarding the interpretation of the key concepts of inclusion, children with special needs, and psychological and pedagogical support. Inclusive education (inclusion) is considered as a process of creating an educational environment that would correspond to the needs and capabilities of each child, regardless of the characteristics of their psychophysical development; as a flexible, individualized system of teaching children with special needs in psychophysical development in the conditions of a secondary education institution, where training takes place according to an individual curriculum, it is provided with medical, social and psychological-pedagogical support. Attention is focused on the role of the teacher's assistant in creating for children with special needs an atmosphere of the most favorable condition for their personal development and security, the tasks that he solves in the context of inclusion, personal qualities that work with children with special needs requires: the ability to communicate effectively, patience, attention, peace; flexibility and adaptability; the ability to act simultaneously in several roles as a friend-mentor for a ward, an adult friend and assistant ward in a children's team, a member of a team of specialists accompanying a child, a consultant for the child's parents.

Keywords: teacher's assistant, inclusion, inclusive education, inclusive education, inclusive educational space, children with special needs, new Ukrainian school, educational environment, psychological and pedagogical support.

Шановні колеги!

Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки у 2019 році продовжує видання фахового журналу «**Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія Педагогічні науки**».

“Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія Педагогічні науки” заснований і функціонує з 1996 року (свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 14067-3038 ПР від 21.05.2008 р., засновник: Волинський національний університет імені Лесі Українки; та КВ № 19777-9577 ПР від 15.03.2013 р. у зв’язку зі зміною назви засновника: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки). Періодичність виходу журналу – два рази на рік, мови видання – українська, російська, англійська; повнотекстові статті усіма мовами представлені на веб-сторінці журналу. Редколегія журналу здійснює внутрішнє та зовнішнє рецензування.

Журнал “Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія Педагогічні науки” є фаховим виданням України з педагогічних наук (затверджено постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1), включений до переліку друкованих фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 16.05.2016 № 515 і має тематичну спрямованість щодо спеціальності «Педагогіка». Видання індексується Google Scholar.

Журналу присвоєний Міжнародний стандартний серійний номер (*ISSN 1729-360X*), який дозволяє оптимізувати пошук інформації про видання в автоматизованих системах на національному та міжнародному рівнях.

У виданні презентуються результати теоретико-методологічних та науково-експериментальних досліджень з актуальних проблем загальної, дошкільної, спеціальної, соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи; друкуються результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора педагогічних наук, наукових дослідницьких проектів педагогічного спрямування.

Графік випуску журналу:

Прийм статтей до журналу	щоденно
Графік випуску номерів журналу	двічі на рік
Завершення терміну прийому статей у номери журналу	У випуск № 1: 1 червня У випуск № 2: 1 грудня
Розсилка друкованого примірника журналу	протягом 3-х тижнів після виходу друкованої версії

Місцезнаходження редакції – факультет педагогічної освіти та соціальної роботи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (адреса: 43025, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 (навчальний корпус В (№ 1)), кафедра педагогіки (ауд.В-406).

Тел.: +38(099)6260162 – Стасюк Людмила Павлівна (*відповідальний секретар*)

e-mail: lust.stasuk1991@gmail.com

**Вимоги до структури та оформлення наукових статей для публікації у
«Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі
Українки: серія Педагогічні науки»:**

1. Наукова стаття повинна містити такі необхідні елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

2. Розташування структурних елементів статті:

- *УДК (курсивом, вирівнювання по лівому краю, 12 кегль)*;
- відцентрована **Назва статті** друкується малими літерами жирним шрифтом (**розмір шрифту 14**), під нею через рядок праворуч звичайними літерами ініціали автора, прізвище (10 кегль, шрифт жирний), рядком нижче – назва навчального закладу та місто (вирівнювання праворуч, курсив);
- *анотація українською мовою (100-150 слів)*. Анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження та застосовані методи, основні одержані висновки (12 кегль курсивом);
- *ключові слова* (словосполучення вважається одним елементом) – від 5 до 10 – українською мовою (12 кегль курсивом);
- джерела та література (не більше 12 джерел), після яких надається References (транслітерація) – посилання на транслітераційний переклад в онлайн режимі Translit.kh.ua/.
- прізвище, ім'я автора, назва статті (жирний шрифт), розширені анотації (200-300 слів) російською та англійською мовами (звичайний шрифт 12 кегль);
- *ключові слова російською та англійською мовами* (курсивом); (російською та англійською мовами)
- обсяг статті – до 25 тис. знаків (як виняток, не більше 35 тис. знаків) (орієнтовно 10-15 сторінок);
- обов'язкова вимога до статей – якість, високий рівень англійської мови.

4. Вимоги для оформлення тексту: всі поля 20 мм; шрифт Times New Roman, кегель 14, інтервал – 1,5; абзацний відступ – 10 мм. Рисунки й таблиці оформляються згідно з ДСТУ. Щодо символів. В тексті необхідно використовувати лапки лише такого зразку: «», тире – це коротке тире: «–». Не потрібно ставити зайві пробіли, особливо перед квадратними чи круглими дужками, а також в них. Для запобігання потрібно використовувати функцію «Недруковані знаки».

5. Посилання на джерела в тексті оформлюються згідно з нумерацією списку використаної літератури, до гарвардського стилю (наприклад: С. В. Соловійова [1, с. 45], де перший знак – порядковий номер за списком, другий – номер цитованої сторінки).

6. Стаття подається мовою оригіналу (українською, російською, англійською мовами у електронному варіанті у вигляді файлу, який виконаний в текстовому редакторі MS Word for Windows, на диску чи електронною поштою. Файл зберігати у форматі **doc**. Назва документу повинна відповідати прізвищу автора (наприклад, «Іваненко.doc»). У темі електронного листа зазначити: **«Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки: серія Педагогічні науки»:**

7. Статті, автори яких не мають наукового ступеня, *супроводжуються рецензією кандидата, доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку.*

Рецензія або витяг з протоколу подається у сканованому вигляді електронною поштою.

8. Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

9. До статті додаються:

– для Веб-сайту збірника обов'язкове резюме статті англійською мовою не менше як 4000 знаків. Резюме статті повинно бути структуроване, містити мету дослідження та застосовані методи, основні одержані висновки. Резюме статті надсилається безоплатно.

– Відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по-батькові, вчений ступінь, вчене звання, посада і місце роботи, контактний телефон, e-mail та **розділ, за яким подано статтю (теорія та історія педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, професійна освіта, соціальна робота та спеціальна освіта)**.

10. Файли мають бути названі прізвищем автора:

Прізвище_стаття.doc Прізвище_рецензія (відсканований документ)

Прізвище_резюме.doc Прізвище_оплата (відсканований документ)

Прізвище_автор.довідка.doc

На окремому листі, що не оплачується, розміщуються *відомості про автора / авторів* (прізвище, ім'я, по батькові, наукове звання, посада, місце роботи, адреса, телефон, e-mail).

Редколегія залишає за собою право відмовити авторові в публікації статті, яка не відповідає редакційним вимогам.

Подавати відредагований текст статті з відомостями про автора на електронну адресу **lust.stasuk1991@gmail.com** (без нумерації сторінок).